

Németh László (1901-1975)

Németh László Nagybányán született, 1901. április 18-án Édesapja, Németh József (1873-1946), a nagybányai Magyar Királyi Állami Főgimnázium tanára, édesanyja, Gaál Vilma (1879-1957), tisztviselő család gyermeke.

Családjával 1904-ben Szolnokra, majd 1905-ben Budapestre költözött. A Medve utcai elemiben (1907-11), a Bulyavszky utcai Kemény Zsigmond (1911-17), és a budai Toldy Ferenc Főreáliskolában (1917-19) végezte alsóbb tanulmányait. Bölcsésznek készült, de átiratkozott az orvosi karra, hogy gyógyíthasson. Egy ideig fogorvos volt, majd iskolaorvos. 1920 februárjától a Budapesti Egyetem bölcsészkarán magyar-francia szakos hallgató, de áprilisban átiratkozott az orvosi karra. Megélhetési okokból a fogorvosi pályát választotta és gyakorlatot folytatott az irgalmasok kórházának fogászati osztályán.

1925 decemberében a Nyugat novellapályázatán a *Horváthné meghal* című parasztörténetével első díjat nyert. Ez év karácsonyán feleségül vette Démusz Ellát (1905-1989), Démusz János vendéglős lányát. 1926 és 1944 között hat lányuk született, közülük kettő csak rövid ideig élt.

1926-tól cikkei, könyvismertetései jelentek meg a *Nyugatban*, a *Protestáns Szemlében*, a *Társadalomtudományban*, később az *Erdélyi Helikonba* és a *Napkeletbe* is írt, ez utóbbinak 1931-ig vezető kritikusa volt (a *Protestáns Szemlében* és *Napkeletben* eleinte Lelkes László néven szerepelt).

1926-ban megnyitotta fogorvosi rendelőjét, externistaként bejárta az Új Szent János-kórház elme- és idegosztályára. Iskolai orvosi állást vállalt a Toldy-reáliskolában (1926-27), az Egressy úti (1928-31), és a Medve utcai polgári iskolában (1931-43).

1927-ben a *Napkelet* munkatársa. 1928-ban feleségével Olaszországba és Franciaországba utazott. 1929-ben a *Napkeletben* jelent meg első regénye, az *Emberi színjáték*. Télen tuberkulózisban megbetegedett. Olaszországban és Felsőgödön gyógyíttatta magát, felhagyott a fogorvosi gyakorlattal. 1930-ban Baumgarten-díjat kapott, de Hatvany Lajos támadása miatt visszaadta. 1931-ben kiegészítő érettségit tett görögből; rövid ideig görög szakos bölcsész volt. November 29-én Debrecenben részt vett az Ady Társaság irodalmi estjén, mely öt "népi író" (Németh, Erdélyi József, Illyés Gyula, Kodolányi János, Szabó Lőrinc) sikeres bemutatkozása volt a közönségnek.

A *Nyugattal* már a huszas évek végétől sem volt felhőtlen a kapcsolata ^[1] A harminces évek

elejétől szembekerült Babits Mihállyal, részben a formálódó népi mozgalom (és különösen Kodolányi János), 1932-ben pedig Török Sophie értékelése miatt. A *Nyugat* és Németh közötti szakításban Németh László *Magam helyett* c. 1943-as tanulmánya szerint [2] szerint (Török Sophie ügye és más ügyek mellett) Kodolányi személye is szerepet játszott; még a november 29-ei debreceni est előtt végződött szerencsétlenül annak az „erélyes hangú” levélnek az ügye, melyet Németh Basch Lóránthoz, a Baumgarten Alapítvány egyik kurátorához intézett Kodolányi megsegélyezése ügyében. Az ügy a másik kurátor, Babits elzárkózásával, sőt kínos jelenettel végződött (Németh épp Babits lakásán tartózkodott, mikor Basch telefonon beszámolt kurátortársának a levélről).

Szeptember 26-án Tanú címmel lapot indított (amelyet egymaga írt és szerkesztett), amelynek 1937 tavaszáig 17 kötete jelent meg. 1934 áprilisától rövid ideig Fülep Lajossal és Gulyás Pállal szerkesztette a *Választ*, a Magyar Rádióban átvette az irodalmi osztály irányítását (1934-35). 1934-ben jelent meg első könyve, az *Ember és szerep*. 1935-ben csatlakozott az Új Szellemi Front reformmozgalmához; a *Sziget* című folyóirat és a *Magyarságtudomány* munkatársa.

1938. március 30-án a Nemzeti Színház Kamaraszínháza bemutatta *Villámfénynél* című darabját, melyet két társadalmi drámájának bemutatása követett a Nemzeti Színházban: *Papucshős* (1939. november 4.), *Cseresznyés* (1942. január 10.). 1939. május 13-án mutatta be a Nemzeti Színház első nagy történelmi drámáját, a *VII. Gergelyt*.

1939-42-ben Móricz Zsigmond „adjuvánsa” volt a Kelet Népe szerkesztésében. 1940-ben Törökvész úti házáat felajánlotta egy népfőiskola céljaira, de megnyitására a hatóságok nem adtak engedélyt. A II. világháború alatt a Kelet Népe, a Híd és a Magyar Csillag munkatársa. Tanulmányait *A minőség forradalma* címmel gyűjtötte kötetbe. 1943-ban iskolaorvosként nyugdíjba vonult. A szárszói konferencia előadója volt.

1944. március 19-től, a német megszállás alatt Felsőgödön, Szilasbalháson, majd Budapesten élt. Ezekben a hónapokban egyetlen folyóiratba sem írt. Budapest felszabadítása után családjával együtt Békésre költözött.

1945-48-ig főgimnáziumi óraadó tanár Hódmezővásárhelyen. Magyar irodalomtörténetet, de emellett sok más tantárgyat, pl. matematikát is tanított. 1946-ban Keresztury Dezső kultuszminiszter megbízta a dolgozók iskolájának szakfelügyeletével, kidolgozta ennek az iskolatípusnak a tantervét.

1951-ben Tolsztoj *Anna Kareninájának* fordításáért József Attila-díjjal tüntették ki. 1957-ben Kossuth-díjat kapott, összegét a vásárhelyi gimnázium könyvtárának ajándékozta. 1959-ben a Szovjetunióban tett látogatást. Utolsó alkotói korszakában Sajkodon rendezte

be írói műhelyét. 1961-ben a Munka Érdemrend arany fokozatával, 1965-ben Herder-díjjal, 1968-ban Batsányi-díjjal és „A megbecsülés jele” elnevezésű szovjet kitüntetéssel jutalmazták. 1969-ben a Magvető és a Szépirodalmi Könyvkiadó megindította életműsorozatát. 1975. március 3-án hunyt el, agyvérzés következtében.

Művelt otthonból indult, apja tanár volt, eleinte maga is bölcsésznek készült, majd átiratkozott az orvosi fakultásra, ahol fogorvosi szakképesítést is szerzett. A József Attila-díjat még mint műfordító kapta, a Kossuth-díj már a korszak nagy alkotóművészenek szólt. Fő művei közé tartozik: *Iszony*, *Égető Eszter*, *Galilei*.